

BATI AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ULUSLARARASI HUKUK KİŞİLİĞİ

Yrd.Doç.Dr.Kamuran REÇBER¹

GİRİŞ

Batı Avrupa Birliği (BAB), 23 Ekim 1954'de, 17 Mart 1948 tarihli Brüksel Andlaşmasının revize edilmesiyle, yedi Batı Avrupa Devleti arasında daha çok silahların ve mevcut orduların kontrolü amacıyla kurulmuştur². BAB, 1954-1984 döneminde, gerek Kurucu Andlaşmasında ve gerekse kendisi ile ilgili diğer belgelerde (andlaşma, anlaşma, sözleşme, protokol vb.) belirtilen amaçlarına yönelik olarak etkin olamamış ve 27 Haziran 1984 tarihli Deklarasyon ile üye devletler tarafından tekrar canlandırılmaya çalışılmıştır³.

Bu örgüt, günümüzde NATO'nun « *Avrupa ayağı* » ve Avrupa Birliği'nin (AB) « *ordu kolu* » olarak öngörülmekte ve bu haliyle Avrupa savunma ve güvenlik sisteminde ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, gerek 1954 tarihli Değiştirilen Brüksel Andlaşmasının IV. Md.'si ve gerekse BAB'nin canlandırılmasından sonra kabul edilen

¹Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

²Bkz., Marie José GARVANESE, L'Evolution de l'Union de l'Europe Occidentale. Défense et Edification de l'Europe 1955-1988, Thèse pour le Doctorat en Sciences Politiques, Université de Paris Sud, 1988.

³ **Annuaire européen**, Vol. XXXII, 1984, ss. 5-10.

BAB Bakanlar Konseyi Deklarasyonlarında, BAB'nin NATO ile sıkı bir işbirliğine gireceği yükümü öngörülmuş, Maastricht ve Amsterdam Andlaşmalarının V. Kısımlarında belirtildiği gibi Avrupa Birliği'nin güvenlik ve savunma konularındaki kararlarını uygulayıcısı durumuna getirilmiştir. Bu ve benzer nitelikteki düzenlemeler, BAB'nin Kurucu Andlaşması ile kendisine tanınan diğer hak ve yükümlülükleri serbest bir şekilde yerine getirmesine engel değildir. BAB, hak ve yükümlülükleri itibarıyla uluslararası hukuk kişiliğine, dolayısıyla üye ülkeler tarafından kendisine atfedilen yetkiler çerçevesinde hareket edebilme serbestisine sahip olabilmektedir⁴.

BAB'nin, uluslararası hukuk sisteminin öngördüğü edinimlerden yararlanabilmesi ve sorumluluklar üstlenebilmesi için bu hukuk düzeninin muhatabı dolayısıyla süjesi olması gerekir. Uluslararası hukuk, süjesini belirlerken ona bir takım hak ve yükümlülükler tanımaktadır. Bu süje, 20. yy'a değin salt devlet olarak savunulmuştur. Ancak, uluslararası ilişkilerdeki gelişmeler, devletler arasında örgütlü işbirliğini zorunlu kılmış ve «*bu zorunluluk çeşitli neden ve amaçla, farklı görev ve yetkiler tanınan uluslararası örgütlerin kurulmasına neden olmuştur. Uluslararası örgütler, üstlendikleri görevleri yerine getirebilmek için asgari düzeyde de olsa bir takım tasarrufları kullanmak zorundadırlar. Bu tasarrufun şekli uygunluğu tasarrufların kaynağı olan o hukuk sisteminin tanıdığı fiil*

⁴ Bkz., Kamuran REÇBER, Le Rôle de l'Union de l'Europe Occidentale dans le Système de Défense et de Sécurité européennes, Thèse pour le Doctorat en Droit, Université de Nice, novembre 1997.

yetkinliğinden de bağlıdır»⁵. Bu bağlamda, uluslararası örgütlerin hukuki kişiliği uluslararası hukuk sisteminin tanıdığı hak ve sorumluluklarla ilişkilendirilebilir⁶.

1. Kişilik Sorunu

Uluslararası hukukta, uluslararası örgütlerin hukuki bir kişiliğe sahip olup olmadığı hususu öğreti alanında tartışılmış ve günümüzde genel olarak uluslararası örgütlerin hukuki kişiliği kabul edilmiştir. Bu konuda, klasik sosyalist doktrini uluslararası hukukta sadece

⁵ Mehmet GENÇ, **Avrupa Topluluklarının Kurumsal ve Hukuksal Yapısı**, Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1993, s. 29. Hans KELSEN, Devletlerin yanı sıra, uluslararası örgütlerin de uluslararası hukukun süjeleri olabileceğini belirtmiş ve Milletler Cemiyeti, Birleşmiş Milletler, Uluslararası Çalışma Örgütü vb. örnek olarak vermiştir. Hans KELSEN, « Théorie du Droit International Public », **Receuil des Cours**, 1953, III, Tome 84 de la Collection, s. 108.

⁶ Özel kişilerin (gerçek ve tüzel kişilerin) uluslararası hukuk kişiliği konusundaki tartışmalar için bkz.,

-Hüseyin PAZARCI, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, II. Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara, 1996, ss. 4, 150 ;

-Paul REUTER, « Principes de Droit International Public », **R. C. A. D. I.**, Vol. II, 1961, ss.502-503.

- Constantin Th. EUSTATHIADES, « Les Sujets du Droit International et la Responsabilité Internationale. Nouvelles Tendances », **Receuil des Cours**, III, Tome 84 de la Collection, 1953, ss. 405-415. Hüseyin PAZARCI, bu konuda şu görüşü benimsemektedir : « *Uluslararası kişilik kavramı, dar ve teknik anlamında değerlendirildiği zaman, yalnızca devletlere ve uluslararası örgütlere haklarını uluslararası düzende koruma olanağı tanıyan bir kavramdır. Ancak, bu kavram uluslararası toplum çerçevesinde faaliyet gösteren değişik nitelikteki ve güçteki birimlerin uluslararası hukuk düzeni içindeki yetkilerinin farklı olduğunu da göstermektedir. Durum böyle olunca, aralarındaki yetki farklılıklarını unutmadan, uluslararası hukukun kişileri terimini uluslararası hukuk kurallarının yöneltildiği bütün birimleri kapsar bir biçimde değerlendirmek bize de en doğru görünmektedir. Zira uluslararası toplumsal gerçekler ve uygulanan uluslararası hukuk, bize, devlet ya da uluslararası örgüt niteliği göstermemekle birlikte, uluslararası hukuk*

devletlerin uluslararası hukuk kişiliğine sahip olabileceğini belirtmektedir. Zira, bu doktrine göre, uluslararası örgütler, üye devletler arasında bir işbirliği-örgütlenme amacına yönelik olarak kurulmuşlardır⁷. Diğer bir ifadeyle, uluslararası örgütlerin var olmaları ve yetkileri, kurucu üyeler tarafından bu örgütlere bahşedilmiştir, dolayısıyla bunların üye ülkelerden ayrı bir kişiliğe sahip olamayacakları ve bu örgütlerin sadece fonksiyonel bir ayrıcalığa sahip olabilecekleri belirtilmektedir⁸. Fakat, çeşitli sosyalist hukukçular, bu doktrinden ayrılarak uluslararası örgütlerin hukuki kişiliğini kabul etmektedirler⁹. Diğer yandan, kimi Batılı yazarlar, özellikle Rolando Quadri uluslararası örgütlerin hukuki bir kişiliğe sahip olamayacağını savunmaktadır¹⁰. R. Quadri'ye göre, hukuki kişilik « *erga omnes* » durumudur¹¹. Bu nedenle, uluslararası hukuk

düzeyinde etkili faaliyetlerde bulunan daha birçok birimin varlığını göstermektedir » (Hüseyin PAZARCI, II. Kitap, s.4).

⁷ Bkz., - K. SKUBISZEWSKI, « Le Conseil d'Entraide Economique et ses Actes », A. F. D. I., 1966, ss. 557-558 ;

- Mehmet GÖNLÜBOL, « Devletler Hukukunda Sovyet Görüşünün Genel Hatları », Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 1961, Cilt XVI, No : 3, s. 84. Bu konudaki değerlendirme ve analizler için bkz., Hüseyin PAZARCI, **Uluslararası Hukuk Açısından Avrupa Ekonomik Topluluğu Tarafından Yapılan Andlaşmalar**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No : 418, 1978, ss. 13-14.

⁸ İbid..

⁹ Bu konuda bkz. ;

- Hüseyin PAZARCI, **Uluslararası Hukuk Açısından (...)**, op.cit., s. 13,

- G. I. TUNKIN, **Droit International Public**, Problèmes Théoriques, Pédone, Paris, 1965, ss. 73, 74, 151,

- K. SKUBISZEWSKI, op. cit., ss. 556-557.

¹⁰ Rolando QUADRI, « Cours Général de Droit International Public », R. C. A. D. I., No : III, 1964, ss. 423-433.

¹¹ İbid., s. 424.

e- diğer uluslararası hukuk süjelerinin uluslararası sorumluluğunu ne sürebilme ve bu sorumluluğa kendisinin de muhatap olabilmesi şeklinde belirtilebilir¹⁶.

Bununla birlikte, uluslararası bir örgütün uluslararası hukuk kişiliğine sahip olabilmesi için, belirtilen bütün yetkilerle donatılması zorunlu değildir. Zira, her örgüt, ye ülkeler tarafından kendisine bahşedilen yetkiler çerçevesinde hareket edebilir. Bu durumda, uluslararası örgütlerin fonksiyonel karakterli bir kişiliğe de sahip oldukları sylenebilir¹⁷. Diğer bir ifadeyle, hukuki kişiliğin kapsamı, örgütlerin görev ve yetkilerine göre değişik olabilmektedir. Bu görüş çerçevesinde, hukuki kişiliğin sınırlı olduğu tezi de savunulabilir. Çünkü, görevlerini yerine getirirken gerek bir nufusa gerekse bir toprak parçasına sahip olmamaları nedeniyle¹⁸, uluslararası örgütler kendilerine tevdi edilmiş yetki ve görevler kapsamında hareket etmek zorundadırlar. BAB'nin uluslararası hukuk kişiliği, bu örgütün hak ve

¹⁶Bu konuda bkz.,

- Christian DOMINCE, « L'immunit des Organisations Internationales », **R. C. A. D. I.**, Vol. IV, 1984, s. 164,

- Hüseyin PAZARCI, II. Kitap, op. cit., s. 3. Konuya ilişkin olarak, Hüseyin PAZARCI, uluslararası örgütlerin « temsil ilişkileri kurma »sının da kişiliklerinin saptanmasında ayrı bir kriter olarak kullanılması gerektiğini vurgulamıştır (Hüseyin PAZARCI, **Uluslararası Hukuk Açısından** (...), op. cit., s. 11). Biz bu kriteri yukarıda belirttiğimiz (c) maddesi kapsamında değerlendireceğiz.

¹⁷ - Paul REUTER, **Droit International Public**, PUF, Paris, 1993, s. 224,

- Mario MIELE, « Les Organisations Internationales et le Domaine Constitutionnel des Etats », **R. C. A. D. I.**, N III, 1970, ss. 327-330,

- Pierre-Marie DUPUY, **Droit International Public**, Dalloz, Paris, 1992, s.121,

- Michel VIRALLY, « Panorama du Droit International Contemporain », **R. C. A. D. I.**, Vol. V, Tome 183, s. 258.

- Hüseyin PAZARCI, II. Kitap, loc. cit..

fiil yetkinliğinden, dolayısıyla örgütün Kurucu Andlaşması aracılığıyla belirlenen örgüt iradesinin kapsamında ortaya çıkabilmektedir. BAB'nin fiil yetkinliği, üye devletlerin örgüte geçirdikleri yetkilere veya tanıdıkları yetki kullanma yetkisinin kapsama bağlı bulunmaktadır. Bu durum, örgüt tarafından Değiştirilen Brüksel Andlaşmasına istinaden kullanılabilmesi gibi, andlaşmada açıkça belirtilmemesine rağmen, andlaşmanın sarih olarak düzenlemediği tasarrufların andlaşmaya istinaden kullanılmasıyla da gerçekleşebilmektedir. Diğer bir ifadeyle, BAB, Kurucu Andlaşmasında belirtilmiş olsun veya olmasın, uluslararası hukukta bir takım işlemler yapabiliyor, bir takım işlemlere muhatap olabiliyorsa¹⁹ ve « kendisini oluşturan üye devletlerden yeterli ölçüde ayrı ve sürekli bir iradeye »²⁰ sahipse uluslararası hukuk kişiliğinin var olduğunu söyleyebiliriz.

2. BAB örneğinde uluslararası hukuk kişiliği

BAB'nin uluslararası hukuk kişiliği konusunda, ne Değiştirilen Brüksel Andlaşmasında nede bu andlaşma ile birlikte kabul edilen Protokollerde herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Böyle olmakla birlikte, bu konuda 11 Mayıs 1955'de kabul edilen « uluslararası kişiler, ulusal temsilciler ve BAB statüsü ile ilgili Sözleşme » bir düzenleme getirmektedir. Sözleşmenin 3. Md.'sine göre, BAB

¹⁸ Paul REUTER, « Principes... », op. cit., s. 502.

¹⁹ Mehmet GENÇ, loc.cit., s. 30.

²⁰ Hüseyin PAZARCI, II. Kitap, op. cit., s. 3.

« hukuki kişiliğe sahiptir ; örgüt akit yapma, dava açabilme, davalara taraf olabilme, taşınır mallar edinebilme ve devredebilme kapasitesine sahiptir ». Bu hükümde bahsedilen « hukuki kişilik » kavramının örgütün « iç hukuk kişiliği », diğer bir ifadeyle « kamu tüzel kişiliği »²¹ anlamında kullanıldığını söyleyebiliriz. Çünkü, bu tür bir kişilik örgütün üstlendiği görevlerin icrası için kaçınılmaz olmaktadır²². Zira örgütün kendine özgü toprak parçasının olmayışı nedeniyle fonksiyonlarını daha kolay yerine getirmek için üye ülke topraklarında taşınır ve taşınmaz mal satın alabilmesi kimi zaman zorunluluk teşkil etmektedir. Diğer yandan, örgütün « kamu tüzel kişiliği » kapsamında « akit yapma » tümcesi 3. Md.'de açık olarak düzenlenmemiş olmasına rağmen, örgütün üye ülke veya ülkelerle bahsi geçen konularda Sözleşmeler (*Conventions*) veya Anlaşmalar (*accords*) yapabileceği anlaşılmalıdır²³.

²¹ Uluslararası örgütlerin iç hukuk kişiliği konusunda bkz, Panayotis GLAVINIS, **Les Litiges Relatifs aux Contrats Passés entre Organisations Internationales et Personnes Privées**, Paris, 1990, ss. 5-42. Avrupa Toluluklarında kamu tüzel kişiliği ve uluslararası hukuk kişiliği konusunda bkz., Mehmet GENÇ, op. cit., ss. 29-35.

²² Bu konuda BM Kurucu Andlaşmasının 104. Md.'si şu düzenlemeyi içermektedir : « Örgüt, üyelerinden herbirinin ülkesinde, amaçlarına ulaşmak ve fonksiyonlarını icra etmek için gerekli hukuksal ehliyete haizdir ».

²³ Akit işlemlere ilişkin terim konusunda Hüseyin PAZARCI'nın yaptığı sınıflandırmayı dikkate almak uygun olacaktır : Andlaşma (*traité*) ; « genel olarak irade uyuşmasını bildirmesi yanında, özel olarak, onay gerektiren andlaşma türünü bildirmektedir », Anlaşma (*accords*) ; « Devletlerin yaptığı andlaşmalar bakımından ikincil önemde olanları bildirdiği gibi, en az resmi işlem gerektiren andlaşma türünü de bildirmektedir ; yine uluslararası örgütlerin yaptığı andlaşmalara genellikle verilen addır », Sözleşme (*convention*) ; « Genellikle önemli ve kural koyucu çok-taraflı andlaşmaları bildirmektedir (...) » (Hüseyin PAZARCI, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, I. Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara, 1997, ss. 109-110).

BAB, üye ülke veya ülkelerin yanı sıra diğer uluslararası hukuk süjeleriyle de andlaşma, anlaşma veya sözleşmeler yapabilmektedir. Bu konuda, BAB'nin yetkin olabileceğini 1986 tarihli « *Uluslararası Örgütler ile Uluslararası Örgütler, Uluslararası Örgütler ile Devletler Arasında Andlaşmalar Hukukuna İlişkin Viyana Sözleşmesi* »'nin giriş kısmında bulmak olasıdır. Zira, bu Sözleşme, uluslararası örgütlerin andlaşma yapabilme yetkinliğini açık olarak düzenlemektedir : « *uluslararası örgütler amaçlarına ulaşmak ve fonksiyonlarını icra etmek için kendilerine gerekli olan andlaşmaları akdetme ehliyetine haizdirler* » (...) ve « *uluslararası örgütlerin kendi aralarında veya Devletlerle andlaşmalar akdedilmeleri esnasındaki uygulamaları Kurucu Andlaşmalarına uygun olmak zorundadır* »²⁴. Yine bu Sözleşmesi'nin 6. Md'si, « *uluslararası bir örgütün andlaşmaları akdetme yetkisi, bu örgütün kurallarıyla düzenlenir* »²⁵ şeklinde bir hüküm içermektedir. Uluslararası örgütlerin kuralları örgütün Kurucu Andlaşmasında yer alan hükümleri ve bu andlaşmaya uygun olarak kabul edilen kararları olduğunu söyleyebiliriz²⁶. Diğer bir ifadeyle, örgütün Kurucu Andlaşmasının açıkça öngördüğü veya bu andlaşmaya istinaden benimsenen yöntemler veya örgütün genel olarak üye ülkeler tarafından kabul görmüş uygulaması uluslararası

²⁴ Philippe MANIN, « La Convention de Vienne sur le Droit des Traités entre Etats et Organisations Internationales ou entre Organisations Internationales », **A. F. D. I.**, XXXII, 1986, ss. 456-458.

²⁵ *ibid.*.

²⁶ Viyana Sözleşmesi'nin 2/1/j Md.'si, *ibid.*, s. 457-458

örgütler tarafından andlaşmaların akdedilmesinde benimsenen kurallar olabilmektedir.

2. 1. Andlaşma yapabilme yetkisi

Değiştirilen Brüksel Andlaşması, andlaşma yapabilme yetkisini doğrudan düzenlememekle birlikte, örgüte XI. Md. gereğince sınırlı bir yetki tanımaktadır. Bu madde uyarınca, BAB'ne tam üye olan devletler, ortak bir uyuşum içerisinde, üçüncü ülkeleri belirlenecek şartlar çerçevesinde örgüte üye olmaya davet edebilmektedirler. Üyeliğe yönelik yapılacak işlem, üye ülkeler ile katılacak aday devlet veya devletler arasında imzalanacak katılım belgesidir (*instrument d'adhésion*). Fakat, bu katılım belgesinin niteliği XI. Md.'de açık bir şekilde belirtilmemiştir. Uluslararası hukukta, katılım araçları, özel andlaşmalar, karşılıklı bildirimler (kabul bildirimi ve katılım bildirimi) ve tek taraflı işlemdir²⁷. BAB, katılım aracı olarak Protokollere başvurmaktadır. Bu konuda, BAB, İspanya ve Portekiz ile 14 Kasım 1988 ve Yunanistan ile 20 Kasım 1992'de Katılım Protokolleri imzalamış ve bunlar üye ve üyeliğe aday devletlerin iç hukuklarına uygun olarak onanmışlardır. Değiştirilen Brüksel Andlaşması hiçbir organı spesifik anlamda BAB adına andlaşma yapmakla görevli kılmamaktadır. Ancak, yapılan

²⁷- Charles ROUSSEAU, **Droit International Public**, Dalloz, 1987, ss. 45-46,
- Hüseyin PAZARCI, I. Kitap, op. cit., ss. 110-111.

Protokoller, BAB Bakanlar Konseyi'nde üye ülkeleri temsil eden Dışişleri Bakanlarınca imzalandıklarını belirtmek gerekmektedir.

Diğer yandan, BAB, yukarıda belirtildiği gibi «*kamu tüzel kişiliği*»'ne sahip olması nedeniyle üye ülkelerle örgütün amaçlarına kolayca ulaşması için Sözleşmeler veya Anlaşmalar imzalama yoluna da gitmektedir. 1 Aralık 1992'de Paris'de BAB'nin Uydu Merkeziyle ilgili, İspanya Krallığı ile BAB arasında akdedilen anlaşmayı (*accord*) BAB Genel Sekreteri imzalamıştır²⁸. Diğer yandan, BAB statüsünü düzenleyen Sözleşme ile ilgili olarak, BAB Bakanlar Konseyi örgüt adına bu Sözleşmenin somutlaştırılması için, üye ülke veya ülkelerle tamamlayıcı nitelikte bir takım anlaşmalar (*accords*) yapma hakkına sahip bulunmaktadır (27. Md.). Hernekadar, uluslararası bir örgüt kendisini oluşturan üye devletlerin kişiliğinden farklı bir kişiliğe sahip olmasına rağmen, BAB'nin anlaşma akdetme yetkisi üye ülkelerin kendisine bahsettikleri yetkiler çerçevesinde düşünülmelidir. Bu bağlamda, BAB'nin, Avrupa'nın savunma ve güvenlik konularında devletlerle veya diğer uluslararası örgütlerle anlaşmalar yapması olasıdır. Örneğin, BAB, NATO ile NACICA (NATO'nun bilgi ve iletişim sistemleri ajansı) konusunda 27 Ekim 1995 tarihinde bir uzlaşma muhtırası (*mémorandum d'entente*) imzalamıştır. Bu muhtıra ile BAB merkezi NATO'nun telgraf ve

²⁸ Bu anlaşmayı, BAB adına Genel Sekreter Willem VAN EEKELEN, İspanya adına BAB nezdinde danışman ve daimi temsilci Felipe de la Morena Y CALVET imzalamıştır. Bu anlaşmanın tüm metni için bkz., Actes Officiels, **Assemblée de**

telefon ağına bağlanması öngörülmüştür²⁹. BAB, andlaşma akdetmenin yanı sıra, Devletler gibi, ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanabilmektedir. Bu ayrıcalık ve bağışıklıklar, örgütün ve örgüt görevlilerinin misyonlarını daha kolay yapmalarını sağlamaktadır.

2.2. BAB'nin ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanabilmesi

BAB'nin diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan yararlanma şekli ve bunların kapsamı BAB statüsü ile ilgili Sözleşmede belirtilmiştir. Bu Sözleşme gereğince, BAB'nin örgütsel anlamda kendisi, BAB hesabına çalışan uzman-uluslararası kişiler, BAB Meclisi'ndeki temsilciler, Konsey ve Konsey'e bağılı ikincil organlardaki (*organes subsidiaires*) temsilciler ve BAB'inde çalışan daimi temsilciler, üye ülkelerde diplomatik ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanabilirler. Bu konuda, ilgili Sözleşme dışında, ne BAB Kurucu Andlaşmasında nede BAB ile ilgili diğer belgelerde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Ayrıcalık ve bağışıklılara ilişkin Sözleşmenin ikinci kısmı salt örgüte yani BAB'ne ayrılmıştır. Örgütün binaları dokunulmazlığa sahiptir. BAB'nin mal ve varlığı nerede bulunursa bulunsun zilliyetlikleri ne olursa olsun, aramadan, el konulmadan, zorla tutulmadan, kamulaştırılmadan veya tüm değışik baskılardan muaftır

P.U. E. O., Trente-Neuvième Session Ordinaire, Première Partie, Document No : 1361, 1993, Paris, ss. 45-47.

²⁹ Revue de l'OTAN, Vol. 44, No. 1, janvier-fevrier 1996, s.19.

(5.Md.). BAB arşivleri ve diğer tüm belgelerinin dokunulmazlığı Sözleşmenin 6. Md.'siyle kabul edilmiştir. Bununla birlikte, BAB, Sözleşmenin 7. ve 8. Md.'leri gereğince gümrük ve mali ayrıcalıklardan yararlanabilmektedir. Örgütün, yabancı döviz transfer etme ve sermaye edinme özgürlüğü 7. Md.'de düzenlenmiştir. BAB, ithal ve ihracat konularındaki kotalardan, gümrük ve doğrudan vergilerden (8. Md.), taşınır malların satışıyla ilgili vergilerden muaf tutulmuştur. Sözleşmenin 9. Md.'si, örgüt, kendi resmi kullanımı için önemli alımlar yaptığı zaman, bu alımlardan dolayı fiyatlara yansıyan vergi ve hakları alabilmek için her üye ülkenin mümkün olduğunca her defasında gerekli idari önlemleri almalarını öngörmektedir. Ayrıca, BAB, kendisi için önemli olan yargı bağıışıklığından (*immunité de juridiction*) yararlanmaktadır, zira, yargı bağıışıklığı, üye ülke ulusal mahkemeleri önünde örgütün hukuki kovuşturmalardan kurtulmasını sağlamaktadır. Bu konuda, Sözleşmenin 4. Md.'sine göre, örgüt adına hareket eden Genel Sekreterin, bu ayrıcalıktan özel bir durumda kesin olarak feragat etmesi durumu hariç, örgütün kendisi, mal ve varlığı, yerleri ve zilliyetlikleri ne olursa olsun yargı bağıışıklığından yararlanabilmektedir³⁰.

BAB'nin resmi ve diğer iletişim ve yazışmaları sansür edilememekte (10/1. Md.) ve örgüt mühürlü valiz veya özel

³⁰ Yargı bağıışıklığı veya dokunulmazlığı konusunda bkz., Hüseyin PAZARCI, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, III. Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara, 1997,ss.96-103.

kuryelerle yazışma kabul edebilmekte ve gönderebilmekte, özel kod kullanabilmektedir. Bu konuda, diplomatik valiz ve kuryelere atfedilen ayrıcalık ve bağışıklıkların tümünden yararlanabilmektedir (10/2. Md.).

BAB statüsü ile ilgili Sözleşmenin III, IV ve V. kısımları üye ülke temsilcilerinin, uluslararası hukuk kapsamında diplomatik ajanlara tanınan ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanabilmenin koşul ve kapsamını düzenlenmektedir³¹. Ülke temsilcileri, BAB bünyesinde çalışan daimi temsilciler, BAB Konsey ve Meclisindeki temsilciler olarak gruplandırılabilir³². Anılan Sözleşmede, BAB adına görevli

³¹ Diplomatik ayrıcalık ve bağışıklıklar konusunda bkz.,

- Nguyen Quoch DINH, , Patrick DAILLER, Alain PELLET, **Droit International Public**, Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, E. J. A., Paris, 1994, s. 573.

- Pierre-Marie DUPUY, op. cit., ss. 134-138,

- David RUZIE, **Droit International Public**, Dalloz, Paris, 1994, ss. 153-154,

- Georges PERRIN, « Les Privilèges et Immunités des Représentants des Etats auprès des Organisations Internationales », **R. G. D. I. P.**, Tome LX, 1956, ss. 193-237 ,

- J.-F., LALIVE, « L'immunité de Juridiction des Etats et des Organisations Internationales », **Recueil des Cours**, 1953,III,Tome 84 de la Collection,ss.291-307.

³² Sözleşmenin 11. Md.'sinde, BAB bünyesinde devletler tarafından atanan daimi temsilcilerin (uluslararası örgütler bünyesindeki daimi temsilciler konusunda bkz., Georges PERRIN, op.cit., ss. 205-206), diğer üye ülkelerde kendi düzeylerindeki diplomatik temsilcilere tanınan ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanacakları belirtilmektedir. Bu konuda, daimi temsilciyi gönderen ülke ile BAB Genel Sekreteri ve daimi temsilcinin ikamet edeceği ülke ile BAB Genel Sekreteri arasında bir anlaşma yapılır.

11. Md.'de belirtilmeyen ancak BAB Konseyi'nde ve Konsey'in ikincil organlarında (*organes subsidiaires*) görevli diğer üye ülke temsilcileri de (danışman, teknik eksperler vb.) görevlerini başka bir üye ülkenin topraklarında ifa ederlerken diplomatik ayrıcalık ve bağışıklıklardan faydalanabilmektedirler (12. Md.).

ekspert ve uluslararası görevlilerin de ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanabilecekleri öngörülmektedir³³.

2.3. BAB'nin diğere uluslararası örgütlerin toplantı ve aktivitelere katılımı veya bunlarla ilişki kurabilmesi

BAB, uluslararası hukuk sùjeleriyle kendi görev ve sorumlulukları çerçevesinde ilişkiler kurabilmektedir. Bu görev ve sorumlulukları gerek Kurucu Andlaşmasında gerekse bu andlaşmaya istinaden oluşturulan BAB ile ilgili diğere belgelerde bulmak olasıdır. BAB, görev ve yetkileri itibarıyla en çok ilişkide bulunduğu örgütler olarak NATO ve AB'ni gösterebiliriz. Değıştirilen Brüksel Andlaşmasının IV. Md.'sine göre, üye ÷lkelerin ve bu ÷lkeler tarafından BAB bünyesinde kurulan organların işbu andlaşmanın hükümlerinin uygulanması halinde NATO ile sıkı bir işbirliğı yapacakları vurgulanmaktadır. BAB'nin NATO ile olan sıkı işbirliğı kapsamında, bu iki örgütün kendilerini temsilen bazı görevlilerini birbirlerinin organlarının toplantılarına gözlemci olarak göndermeleri de olasıdır. Örneğın, NATO imkan ve yeteneklerinin BAB tarafından sürdürülecek bir operasyonda BAB denetimine verilmesi konusunda 13 Haziran 1996'da yapılan NATO Savunma Bakanları toplantısına

³³ Bkz., Sözleşmenin 19, 20, 21 22 23 24 ve 25. Md.'leri. Uluslararası görevlileri, Pierre-Marie DUPUY şu şekilde tanımlamaktadır : « uluslararası orijinli hukuki bir rejime tabi ve uluslararası bir örgütün hizmetinde bir kanu görevini devamlı bir biçimde icra eden ajanlardır » (Pierre-Marie DUPUY, op. cit., s. 136).

BAB Genel Sekreteri ilk kez iştirak etmiřtir³⁴. Ancak bu tür aktiviteler, BAB'nin NATO nezdinde sürekli veya geçici olarak temsilcilik açtığı şeklinde algılanmamalıdır. BAB, henüz gerek devletler nezdinde gerekse uluslararası örgütler nezdinde sürekli temsilcilik açma yoluna gitmemiştir. Ancak, yukarıda bahsi geçen 1955 tarihli BAB Statüsü ile ilgili Sözleşmede açıkça belirtilmese bile BAB'nin devletler veya uluslararası örgütler nezdinde geçici veya sürekli temsilcilik aması olası gzkmektedir³⁵. Diğer yandan, BAB, AB ile ilişkilerini özellikle Maastricht Andlaşmasının V. Bölümünde yeralan düzenlemelerle geliştirmiş ve 1997 tarihli Amsterdam Andlaşmasıyla da bu ilişkilerin hukuksal dayanaklarını iyice gçlendirmiřtir³⁶.

BAB, NATO ve AB'nin yanı sıra diğer uluslararası örgütlerle de ilişkilerini görev ve yetkileri kapsamında sürdürmektedir. Uluslararası kriz ve çatışmalarda barışı koruma veya yeniden tesis etme amaçlı olarak üstleneceği görevler kapsamında gerek BM Kurucu Andlaşmasının ilgili hükümleri (rneğin, VIII. Bölüm hükümleri) ve gerekse Değiştirilen Brüksel Andlaşmasının VI. Md.'si kapsamında BM ile işbirliği yapmak durumundadır³⁷. Ayrıca, BAB,

³⁴ Bu konuda geniş bilgi için bkz., Ana GUIRADO ve Eleonora KATSELI, L'UEO, *Assemble de l'U. E. O.*, Rapport d'Information, Paris, 1998, ss. 97-105.

³⁵ Uluslararası Örgütlerin sürekli temsil ilişkilerini kurma şekli ve bu konudaki olası problemler bkz., Hüseyin PAZARCI, III. Kitap, op. cit., ss. 115-121.

³⁶ BAB-NATO ve BAB-AB ilişkileri konusunda bkz., Kamuran REÇBER, *Le Röle de l'Union de l'Europe Occidentale (...)*, loc. cit.

³⁷ Konu hakkında detaylı bilgi için bu derginin aynı sayısında yayımlanan makaleye bkz., Kamuran REÇBER, « Batı Avrupa Birliği'nin Bölgesel ve Evrensel Barışı

Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ile uluslararası kriz ve çatışmalarda işbirliği yoluna gidebilmektedir. Örneğin, bu konuda BAB Bakanlar Konseyi 14 Kasım 1995 tarihinde kabul ettiği Madrid Deklarasyonunun VII No'lu Prg.'nda AGİT ile « (...) işbirliğini sürdürmeye ve bu örgüte makul desteğini vermeye hazır olduğu (...) »'nu bildirmiştir³⁸. Diğer yandan, BAB, Avrupa Konseyi ile 1959 yılının sonunda ve 1960 yılının başında yoğun bir ilişki içerisinde olmuştur. Zira, BAB'nin sosyal ve kültürel aktiviteleri, 21 Ekim 1959 tarihinde BAB Bakanlar Konseyi tarafından alınan bir kararla Avrupa Koneyi'ne transfer³⁹ edilmesi öngörülmüştür. Bu aktivitelerin transferi işlemleri Mayıs 1960 tarihinde sonuçlanmıştır⁴⁰. BAB'nin çeşitli

Korumada Üstlendiği Rol », **Bahkesir Üniversitesi Bandırma İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 1999.

³⁸ Bu Deklarasyonun tüm metni için bkz., **La Politique Etrangère de la France**, Textes et Documents, novembre-décembre 1995, ss. 54-58.

³⁹ Bu transfer teklifi, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 20 Nisan 1959 tarihinde alınan karar uyarınca, resmi olarak 13 Mayıs 1959'da BAB Bakanlar Konseyi'ne yapılmıştır.

⁴⁰ Konuya ilişkin geniş bilgi için bkz.,

- Patrice VAN ACKERE, **L'Union de l'Europe Occidentale**, PUF, Que sais-je ?, Paris, 1995, ss. 36-37,

- Hans WIEBRINGHAUS, « A Propos du Transfert de Compétences entre Organisations Internationales. Le Cas du Transfert de Certaines Activités de l'U. E. O. au Conseil de l'Europe », **A. F. D. I.**, Vol. VII, 1961, ss. 537-550,

- KOPF, « Transfert des Activités Culturelles et Sociales de l'Union de l'Europe Occidentale au Conseil de l'Europe », **Assemblée de l'U. E. O.**, Rapport Présenté au Nom de la Commission des Affaires Générales, Document No : 149, 12 novembre 1959. BAB'nin Değiştirilen Brüksel Andlaşmasının 2. ve 3. Md.'lerinde düzenlenen kültürel ve sosyal yetkilerinin değil bu konuda yetkilerin icra edilmesinin yani yetki kullanma yetkisinin Avrupa Konseyi'ne devredildiğini belirtmek gerekmektedir. Zira, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 20 Nisan 1959 tarihinde aldığı kararda şu düzenleme dikkat çekici olmuştur : « *BAB'nin kültürel ve sosyal yetkilerinin icrası Avrupa Konseyi'ne transfer edilecek ve iki*

uluslararası örgütlerle işbirliği yapması şüphesiz büyük boyutlarda Kurucu Andlaşması itibarıyla üstlendiği görevlerin⁴¹ bu örgütlerin görevleriyle benzerlik oluşturmasıdır. BAB, üstlendiği görevleri kolay ve etkili bir şekilde yapabilmesi için kendi iç düzenini sağlayabilme yetkinliğine de sahip olmaktadır.

2.4. Kendi iç düzenini sağlayabilme yetkinliği

Uluslararası örgütlerin kendi iç düzenini sağlaması veya sağlayabilmesi uluslararası hukuk kişiliğinin kanıtlarından biri olarak kullanılabilir. İç düzeninin sağlamasında, yetkilendirme örgüt kurucu andlaşmasında açık olarak düzenleneceği gibi bu yetkinin örgüte üye devletler tarafından verildiği örgütün uygulamalarından da anlaşılabilir. Uluslararası örgütler, kendi iç tüzüklerini yapabiliyorlarsa ve kurumsal yapısında kendilerinin amaçlarına ulaşmada kolaylık sağlayabilecek kurumsal revizyonlara

örgütün Bakanlık birimleri bu transferin gerçekleşme modellerini karara bağlayacaklardır» (KOPF, İbid., s. 5). Bu hükümden de anlaşılacağı gibi « yetkilerin » değil « yetkilerin icrası »'nın transferi söz konusudur, dolayısıyla Hans VIEBRINGHAUS'un da belirttiği gibi « (...) politik açıdan böyle bir önlem mümkün olmamasına rağmen, BAB, Bakanlar Konseyi'nin bir kararı ile kendi kültürel ve sosyal aktivitelerini (yetkilerini) geri alabilir » (Hans WIEBRINGHAUS, op. cit., s. 548). Ayrıca, BAB Kurucu Andlaşmasında kültürel ve sosyal « yetkilerin icrası » transferi sonrası herhangi bir revizyona gidilmemiştir (Andlaşma hükümleri için bkz., Ana GUIRADO ve Eleonora KATSELLİ, op. cit., ss. 136-137).

⁴¹ BAB'nin üstlendiği görev ve yetkiler konusunda bkz.,

- Kamuran REÇBER, Le Rôle de l'Union (...), loc. cit.,

- Petros THEODOROPOULOS, L'Union de l'Europe Occidentale et la Construction européenne, Thèse de Doctorat, Faculté de Droit de l'Université Grenoble II, Centre d'Etudes de Défense et de Sécurité Internationale, 1992.

gidebiliyorlarsa iç düzenlerini oluşturmada yetkin olduklarını söyleyebiliriz. Bu konuda, uluslararası örgütlerin yetkilendirmesi ve bu yetkinin kullanılma şekli ve kapsamı her örgüte göre değişik olabilmektedir. Zira, her örgütün üye devletler tarafından yapılandırılışı ve amacı farklıdır. Belirtmek gerekir ki, iç düzenin sağlanmasında örgüt adına mı yoksa örgütü oluşturan üye devletler adına mı yetkinin kullanıldığı sorusu önem kazanmaktadır. Burada, uluslararası ve süpranasyonel örgüt ayrımını yapmak uygun olacaktır. Süpranasyonel karakterli bir örgüt yapısında, yetkinin doğrudan doğruya örgütün yetkili organ veya organları tarafından örgüt adına kullanıldığını⁴² söyleyebiliriz. Ancak, uluslararası örgütlerde ulusal iradelerin, temsilciler aracılığıyla yoğun olarak bu örgütlerin çalışmalarına yansıtılması oldukça güçlü gözükmektedir⁴³. Böyle olmasına rağmen, uluslararası bir örgütün kurumsal yapısında yapılacak bir revizyonda, üye devlet iradelerinden ziyade örgüt iradesinin ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Zira, yapılan revizyon örgüt adına gerçekleştirilmektedir.

BAB, iç düzenini sağlamada kurumsal yapısında yeni yapılanmalara gitmektedir. Bu yöneliş, örgütün 1984 yılında Roma Deklarasyonu ile tekrar canlandırılmasından sonraki dönemlerde

⁴² Bkz., Mehmet GENÇ, op. cit., s. 87. Konuya ilişkin olarak, Mehmet GENÇ şu hususu belirtmektedir: Avrupa Toplulukları Komisyon'u «...Toplulukların süpranasyonel (uluslarüstü) organıdır ve üyeleri devletleri değil Toplulukları temsil ederler. Ancak sadece üye devletlerin uyrukluğunu taşıyanlar Komisyon üyesi olabilirler... » (ibid.).

kişiliğinin bütün üçüncü devletler tarafından tanınması-kabul edilmesi gerekir. Aksi takdirde bu kişilik sadece kurucu devletler arasında geçerli olur ve üçüncü ülkelere göre, hukuk düzeninde görelî bir anlam ifade eder. Quadri, uluslararası örgütlerin uluslararası hukuk kişiliğinin nitelik itibarıyla farklı olduğunu, güvence sunmadığını ve sonuçta yükümlülük veya yükümlülükleri üye devletlerin yerine getirdiğini belirtmektedir¹².

Bu görüşlerin yanı sıra, Uluslararası Adalet Divanı'nın 11 Nisan 1949 tarihli «*Birleşmiş Milletler (BM) Hizmetinde Uğranılan Zararların Giderilmesi*» konulu danışma görüşü dikkate alındığında, uluslararası örgütlerin uluslararası hukuk kişiliğine sahip olduğu söylenebilir. BM Genel Kurul'u 3 Aralık 1948 tarihinde, Uluslararası Adalet Divanı'ndan BM görevlilerinin fonksiyonlarını icra ederken haksız bir fiile maruz kalmaları durumunda (özellikle Filistin'de öldürülen Birleşmiş Milletler arabulucusu İsveç uyruklu Kont Bernadotte ile ilgili) BM'in bir devlete karşı hak iddiasını ileri sürebilme yetkisine sahip olup olmadığını sormuştur. Uluslararası Adalet Divanı danışma görüşünde, BM'nin uluslararası platformda hak iddia etme hakkına sahip olduğunu ve bu örgütün uluslararası hukuk kişiliğini Kurucu Andlaşmasında düzenlenen amaç ve görevlerine bağlamıştır¹³. Divan'a göre, eğer örgüt uluslararası hukuk kişiliğine sahip olmasaydı, üye devletlerin amaçlarına cevap

¹² İbid..

¹³ İbid., ss. 178-180.

veremiyecikti. Divan, «uluslararası toplum üyelerinin büyük bir çoğunluğunu temsil eden elli Devletin (günümüzde 188 üye), uluslararası hukuk uygun olarak, sadece kendilerince tanınan değil, fakat, objektif bir uluslararası kişiliğe ve bu nedenle de uluslararası girişimde bulunmak iktidarına sahip bir birlik kurmaya yetkili oldukları görüşündedir »¹⁴. Bu görüş bağlamında, diğer uluslararası örgütlerinde, uluslararası hukuk kişiliği olduğunu söyleyebiliriz. Uluslararası hukuki kişilik, uluslararası hukuktan kaynaklanan hak ve yükümlülüklerle sahip olma ehliyeti şeklinde genel olarak tanımlanabilir¹⁵. Belirtmek gerekir ki, uluslararası örgütlerin hukuki kişiliği karmaşık bir konudur. Zira, güncel anlamda, yaklaşık üç yüz uluslararası örgüt farklı amaç, yetki ve yapılara sahip olmaktadır. Fakat, bu konuda, kabul edilen ortak kriterler uluslararası örgütlerin uluslararası kişiliğini saptamada kullanılmaktadır. Bunlar ;

- a- diğer uluslararası hukuk kişileri ile andlaşma yapabilme,
- b- ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanabilme,
- c- diğer uluslararası örgütlerin toplantı ve aktivitelerine katılabilme veya bu örgütlerle ilişki kurabilme,
- d- kendi iç düzenini sağlayabilme ve

¹⁴ Cour International de Justice, **Recueil 1949**, s. 185.

¹⁵ Pierre PESCATORE, « Relations extérieures des communautés. Contribution à la doctrine de la personnalité des organisations internationales », **R. C. A. D. I.**, Vol. II, 1961, s. 31. Hüseyin PAZARCI, uluslararası kişilik tanımı kapsamında, uluslararası hukuk kişilerinin şu iki özelliğinin genel anlamda kabul edildiğine işaret etmektedir : « i) uluslararası hukuktan kaynaklanan haklara ve yükümlülüklerle sahip olma yeteneği ; ii) uluslararası hukuktan doğan haklarını uluslararası düzeyde doğrudan koruyabilme yeteneği » (II. Kitap, op. cit., s.1).

yoğun olarak yaşanmıştır. Bu bağlamda, BAB Bakanlar Konseyi, Değiştirilen Brüksel Andlaşmasının VIII. Md.'sinin 2. Prg.'ı gereğince, örgütün bir takım fonksiyonlarını daha iyi yerine getirmesi amacıyla ikincil organlar kurmuştur. Bu konuda, BAB Bakanlar Konseyi, işbu andlaşmanın aynı maddesinin 4. Prg.'ı gereğince, kararları için başka bir oylama prosedürü yoksa veya öngörülmezse, oybirliği ile karar alacağını düzenlemektedir.

Belirtmek gerekir ki, Değiştirilen Brüksel Andlaşmasının VIII. Md.'sinin 4. Prg.'ında açık olarak belirtilmemesine rağmen, Bakanlar Konseyi, karar alma konusunda oybirliği dışında başka bir oylama usulünü benimesiyebilmesi için ellebette bir konsensüse varması gerekmektedir. BAB Bakanlar Konseyi, örgütün iç düzenini sağlama amaçlı olarak, kendisine bağlı şu ikincil organları kurmuştur : Güvenlik Eğitim Enstitüsü (13 Kasım 1989), Uydu Merkezi (27 Haziran 1991), Planlama Merkezi (1 Ekim 1992), Batı Avrupa Silahlanma Grubu (4 Aralık 1992) ve Batı Avrupa Silahlanma Örgütü (19 Kasım 1996)⁴⁴. Kurulmuş olan bu organların uluslararası hukukta neden olabilecekleri haksız bir fiil⁴⁵ sonucunda doğan zarar nedeniyle BAB'nin uluslararası sorumluluğu ileri sürülebilir.

⁴³ Örneğin örgütün kurumsal yapısında yapılacak değişikliklerde oybirliği ile karar alınmasının zorunluluk olarak öngörülmesi gibi.

⁴⁴ Bu organların kuruluş ve görevleri konusunda bkz., Ana GUIRADO ve Eleonora KATSELLI, op. cit., ss. 58-82.

⁴⁵ Uluslararası hukukta, aykırı fiil veya zarar verici faaliyetlerin varlığı (kusurlu sorumluluk, objektif sorumluluk konusunda bkz., Hüseyin PAZARCI, III. Kitap, op. cit., ss. 151-154). Diğer yandan, uluslararası hukuk, örgütün faaliyetine izin vermekte, ancak bu faaliyet sonucunda uluslararası hukukun benimsemediği bir zarar

2.5. BAB'nin uluslararası sorumluluğunun ileri sürülebilmesi

Uluslararası hukuk kişiliği sadece uluslararası hukuk düzeninde bir takım haklara sahip olmayı değil aynı zamanda bu düzenin çeşitli kurallarına saygı göstermeyi veya riayet etmeyi de gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, BAB'nin kendi yükümlülükleri çerçevesinde uluslararası bir sorumluluğa sahip olduğunu söyleyebiliriz⁴⁶. Diğer bir ifadeyle, üye ülkelerin kendisine atfettiği yetkiler çerçevesinde görev ve sorumluluğunu yerine getirirken haksız fiillerinden doğan zarar nedeniyle bu sorumluluğa muhatap olabilmektedir. BAB, kuruluşundan bu yana ilk defa 1988 yılında, Değiştirilen Brüksel Andlaşmasının VIII. Md.'sinin 3. Prg.'ını işleterek⁴⁷, İran-İrak savaşı esnasında Körfeze döşenen mayınları temizleme operasyonuna katılmıştır. Daha sonra, BAB, 1991 yılında Körfez Krizine, 1992'de Eski Yugoslavya iç savaşına ve 1997 yılında

oluşmaktadır. Örneğin, 1967 tarihli Uzayın Araştırılması ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yönetecek İlkelerle İlişkin Andlaşmanın 6. Md.'si, devletler veya uluslararası örgütlere işbu madde de belirtilen konularda faaliyette bulunmaya izin verirken, bu faaliyetlerden doğabilecek zararlardan dolayı bunları sorumlu tutulabileceğini düzenlemektedir (bkz., dipnot 48).

⁴⁶ Uluslararası örgütlerin uluslararası sorumluluğu konusunda bkz. ;

- Perez GONZALEZ, « Les Organisations Internationales et le Droit de la Responsabilité », **R. G. D. I. P.**, Vol. 1, 1988, ss. 63-102,

- Nguyen Quoc DINH ve diğerleri, op. cit., s. 590.

⁴⁷ Değiştirilen Brüksel Andlaşmasının VIII. Md.'sinin 3. Prg.'ı şu düzenlemeyi içermektedir : « Üye ülkelerden birinin istemiyle, nerede vuku bulursa bulsun, ekonomik düzeni tehlikeye sokan veya barışa karşı bir tehdit oluşturabilen her durumla ilgili, üye devletlerin değerlendirme yapmalarını sağlamak amacıyla KONSEY derhal toplantıya davet edilecektir ».

Arnavutluk Krizine iştirak etmiştir⁴⁸. Bu tür aktiviteleri esnasında, BAB'nin olası hataları nedeniyle meydana gelebilecek çeşitli zararlarda bu örgütün sorumluluğunun ileri sürülebilmektedir.

BAB'nin uluslararası sorumluluğa sahip olduğuna dair Kurucu Andlaşmasında herhangi bir hüküm bulunmamasına rağmen⁴⁹, eylem yeteneği dolayısıyla bu eylem sonucunda oluşan/oluşabilecek haksız bir fiil nedeniyle uluslararası sorumluluğu doğabilmektedir. Örgütü haksız bir fiil sonucunda sorumlu hale getiren her türlü organı veya organları olabilir. BAB kurumsal yapısı itibarıyla Bakanlar Konseyi ve Parlamenter Meclisi olmak üzere iki ana organa sahiptir. Bu

⁴⁸ BAB'nin belirtilen krizlere ve çatışmalara katılımı, barışın ilgili bölgelerde yeniden tesisi amacıyla BM'in bilgisi ve izni doğrultusunda gerçekleşmiştir. BAB'nin bu tür aktiviteleri konusunda bkz., Kamuran REÇBER, « Batı Avrupa Birliği'nin Evrensel ve Bölgesel.... », loc. cit.

⁴⁹ Örneğin, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu Kurucu Andlaşmasının 40. Md.'si, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu Kurucu Andlaşmasının 188. Md.'si ve Avrupa Topluluğu'nun (eski adıyla A. E. T.) Kurucu Andlaşmasının 215. Md.'si, bu üç örgütün uluslararası sorumluluğa sahip olduklarını zımni olarak da olsa öngörmektedirler. Ayrıca, 1967 tarihli « Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dahil, Uzayın Keşif ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten İlkeler Hakkında Andlaşmanın » 6. Md.'si, uluslararası hukuk kişileri olarak devletlerin yanı sıra uluslararası örgütlerin de bu tür eylemleri nedeniyle uluslararası sorumluluğa sahip olduğunu düzenlemektedir (Bu anlaşma metni için bkz., Aslan GÜNDÜZ, **Milletlerarası Hukuk ve Uluslararası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler**, Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş., İstanbul, 1994, ss. 172-176). Aynı şekilde, 1972 tarihli « Uzay Cisimlerinin Neden Olduğu Zararlardan Dolayı Uluslararası Sorumluluğa Dair Sözleşme »'nin 22. Md.'si uluslararası örgütlerin bu konularda uluslararası sorumluluğunu sarih bir şekilde düzenlemektedir (Hüseyin PAZARCI, III. Kitap, op. cit., 167). Diğer yandan, 1982 tarihli « Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi »'nin 139. Md.'sinin 2. Prg.'ı devletlerin ve uluslararası örgütlerin ; a) deniz yatağı üzerindeki eylemlerine ve b) aynı Sözleşme'nin 263. Md.'sinin 2. Prg.'ı kapsamında denizlerde gerçekleştirecekleri bilimsel faaliyetlerine ilişkin fiileri nedeniyle doğabilecek

organlara bağı olarak ikincil derecede (*organismes subsidiaires*) fonksiyon üstlenen organlarda mevcuttur⁵⁰. Bu bağlamda, iki ana organın uluslararası hukukta kabul edilen haksız eylemlerinden dolayı BAB'nin sorumlu tutulması olasıdır. Özellikle BAB Bakanlar Konseyi, örgüt içerisinde karar alma organı olarak işlevsellik göstermesi bu organın önemini dahada arttırmaktadır. Bakanlar Konseyi'nin BAB'nin çeşitli uluslararası kriz ve operasyonlara katılması konusunda kararlar alabilmektedir (örneğin, Değiştirilen Brüksel Andlaşmasının V. ve VIII. Md.'sinin 3. Prg.'ı kapsamında). Alınacak bu tür bir karar gereğince, üye ülkelerin silahlı güçlerini BAB denetimine vermeleri olasıdır. BAB'nin kendine has bir kumandanlığının olmamasına rağmen, Genel Kurmay Başkanlarından oluşan ve Bakanlar Konseyi'ne bağı Genel Kurmay Başkanları Komitesi üye ülkelerin askeri güçlerini koordine etmekle görevlendirebilir. Bu tür bir görev kapsamında, ilgili organın denetiminde haksız bir fiilin gerçekleştirilmesi durumunda, BAB'nin uluslararası sorumluluğu öne sürülebilecektir, yani davalı (*défendresse*) hale gelebilecektir⁵¹.

zararlar konusunda uluslararası sorumluluklarını açık olarak öngörmektedir (bu Sözleşme metni için bkz., Aslan GÜNDÜZ, op. cit., ss. 289-398).

⁵⁰ Bu konuda bkz., Kamuran REÇBER, « Batı Avrupa Birliği'nde Karar Alma Süreci », **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt XVI, Sayı 3, 1998.

⁵¹ Karar organlarının (örneğin : Avrupa Topluluğu (A. E. T.) çerçevesinde Konsey ve Komisyon'un), yürütme veya yönetim yetkisi ile donatılmış organların (örneğin : BM Genel Sekreteri'nin örgüt görevlilerinin işine son verme veya görevlerini uzatmama konusunda BM Yönetim Mahkemesi önünde BM aleyhine açılan bir çok dava sonucunda BM zarar-giderim ödemekle sorumlu tutulmuştur) ve

Uluslararası hukukta haksız bir eyleme neden olan işlemlerin ortadan kaldırılması örgütün niteliğine göre değişik olabilmektedir. İşbirliği amaçlı uluslararası örgütler (BAB gibi) kendi organlarının işlediği haksız fiilleri yine bu organlarının alacağı kararlarla ortadan kaldırmaları olasıdır. Ancak, integration amaçlı uluslarüstü özellikler taşıyan örgütler de üye devletlerin olası bir takım fiilleri nedeniyle uluslararası sorumluluğa muhatap olabilirler⁵². Aynı şekilde, BAB de diğer uluslararası hukuk süjelerinin kendisine yönelik gerçekleştirilecek haksız fiillerine karşı bu süjelerin uluslararası sorumluluğunu ileri sürebilme hakkına da sahip olmaktadır. Zira, Uluslararası Adalet Divanı 11 Nisan 1949 tarihli danışma görüşünde, yukarıda belirttiğimiz gibi BM'nin uluslararası hukuk kişiliğinin varlığına işaret etmenin yanı sıra, uluslararası bir uyumsuzlukta, BM'in diğer uluslararası hukuk kişilerinin sorumluluğunu ileri sürebileceğini.

operasyonel organların (örnek : BM Güvenlik Konseyi'ne bağlı Kurmay Komitesi'nin fiilleri vb.) fiillerine ilişkin olarak uluslararası örgütlerin sorumlu tutulabilecekleri konusunda açıklamalar için bkz., Hüseyin PAZARCI, III. Kitap, op. cit., ss. 167-168.

⁵² Örneğin, AT'nın Kurucu Andlaşmasının 300. Md.'sinin 7. Prg.'ı (Maastricht And. itibarıyla 228. Md.'nin 7. Prg.'ı) itibarıyla yaptığı andlaşmalar Topluluk Organlarını ve bütün üye ülkeleri doğrudan bağlamaktadır. Üye ülke veya ülkelerin bu andlaşma hükümlerini yerine getirmemeleri durumunda AT'nın uluslararası sorumluluğu ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda, üye devlet veya devletlerin olası bu tür fiillerini ortadan kaldırabilmek için örgütün yetkilendirilmesi gerekmektedir. AT itibarıyla bu yetki Kurucu Andlaşmasının 226. Md.'sinin 1. bendi (eski -169. Md.'sinin 1. bendi) kapsamında tanınmaktadır. İşbu maddeye göre ; AT, akdedilen andlaşmalara üye devletlerin uymasını isteme hakkına sahip olmaktadır. Aksi takdirde, sorun Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'na (AT Kurucu Andlaşması 226. Md. 2. bend, eski 169. Md. 2. bend.) intikal ettirilerek yargısal denetim de sağlanabilmektedir. (Hüseyin PAZARCI, III. Kitap, s. 183).

dolayısıyla davacı (*demandresse*) olabileceğini vurgulamıştır⁵³. Diğer yandan, BAB'nin uluslararası hukukta haksız bir eyleminden dolayı zarar-giderim ödemekle mahkum olması örgütün olağan bütçesiyle karşılanmaya çalışılır. Ancak, zarar-giderim olağan bütçesini aşması durumunda, üye ülkelerin de zarar-giderime ortak edilmesi mümkündür⁵⁴.

SONUÇ

Yukarıda genel ve soyut olarak belirlenen kriterler çerçevesinde denilebilir ki BAB uluslararası hukuk kişiliğine sahiptir ve bu kişilik, örgütü oluşturan üye devletlerin iradelerinden farklı tanıyan bir iradeye sahip olmayla ilintilidir⁵⁵. BAB'nin fiil yetkinliği, üye devletlerin örgüte geçirdikleri yetkilere veya tanıdıkları yetki kullanma yetkisinin kapsamına bağlı bulunmaktadır.

Uluslararası hukuk kişiliği, BAB Kurucu Andlaşmasında açık olarak düzenlenmemekle birlikte, andlaşmanın tanıdığı tasarrufların işbu andlaşmaya istinaden kullanılmasıyla ortaya çıkabilmektedir. Zira, örgüt uluslararası hukuk işlemleri yapabilmekte ve bu işlemlere muhatap olabilmektedir. BAB, diplomasi hukukunun muhatabı olabilme, diğer örgütlerle çeşitli ilişkiler kurabilme, kendisi ve görevlileri, uluslararası hukukun öngördüğü ayrıcalık ve

⁵³ Jean-Pierre RITTER, « La Prot ection Diplomatique a l'egarde d'une organisation internationale », A. F. D. I., Vol. VIII, 1962, s. 429.

⁵⁴ Huseyin PAZARCI, III. Kitap, loc. cit..

⁵⁵ Mehmet GENÇ, op. cit., s. 29.

bağışıklıklardan yararlanabilmektedir⁵⁶.Ayrıca, örgüt, andlaşma yapabilmekte, uluslararası sorumluluğu ileri sürülebilmektedir.Bu haliyle, BAB uluslararası hukuk kişiliğine sahiptir denilebilir.

⁵⁶ Ibid., s. 30.

KAYNAKÇA

- Actes Officiels, **Assemblée de l'U. E. O.**, Trente-Neuvième Session Ordinaire, Première Partie, Document No : 1361, 1993, Paris.
- **Annuaire européen**, Vol. XXXII, 1984.
- DİNİH, Nguyen, DAILLER, Patrick, PELLET, Alain, **Droit International Public**, Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, E. J. A., Paris, 1994.
- DOMINCE, Christian, « L'immunité des Organisations Internationales », **R. C. A. D. I.**, Vol. IV, 1984.
- DUPUY, Pierre-Marie, **Droit International Public**, Dalloz, Paris, 1992.
- EUSTATHIADES, Constantin Th., « Les Sujets du Droit International et la Responsabilité Internationale. Nouvelles Tendances », **Recueil des Cours**, III, Tome 84 de la Collection, 1953.
- GARVANESE, Marie José, L'Evolution de l'Union de l'Europe Occidentale. Défense et Edification de l'Europe 1955-1988, Thèse pour le Doctorat en Sciences Politiques, Université de Paris Sud, 1988.
- GENÇ, Mehmet, **Avrupa Topluluklarının Kurumsal ve Hukuksal Yapısı**, Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1993.
- GLAVINIS, Panayotis, **Les Litiges Relatifs aux Contrats Passés entre Organisations Internationales et Personnes Privées**, Paris, 1990.
- GONZALEZ, Perez, « Les Organisations Internationales et le Droit de la Responsabilité », **R. G. D. I. P.**, Vol. 1, 1988.
- GUIRADO, Ana, KATSELI, Eleonora, L'UEO, **Assemblée de l'U. E. O.**, Rapport d'Information, Paris, 1998
- GÜNDÜZ, Aslan, **Milletlerarası Hukuk ve Uluslararası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler**, Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş., İstanbul, 1994.
- KELSEN, Hans, « Théorie du Droit International Public », **Recueil des Cours**, 1953, III, Tome 84 de la Collection.
- KOPF, « Transfert des Activités Culturelles et Sociales de l'Union de l'Europe Occidentale au Conseil de l'Europe », **Assemblée**

de l'U. E. O., Rapport Présenté au Nom de la Commission des Affaires Générales, Document No : 149, 12 novembre 1959.

-LALIVE, J.-F., « L'immunité de Juridiction des Etats et des Organisations Internationales », **Receuil des Cours**, 1953, III, Tome 84 de la Collection.

-**La Politique Etrangère de la France**, Textes et Documents, novembre-décembre 1995.

-MIELE, Mario, « Les Organisations Internationales et le Domaine Constitutionnel des Etats », **R. C. A. D. I.**, N° III, 1970.

-PAZARCI, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk Açısından Avrupa Ekonomik Topluluğu Tarafından Yapılan Andlaşmalar**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No : 418, 1978,

-----, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, I. Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara, 1997.

-----, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, II. Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara, 1996.

-----, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, III. Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara, 1997.

-PERRIN, Georges, « Les Privilèges et Immunités des Représentants des Etats auprès des Organisations Internationales », **R. G. D. I. P.**, Tome LX, 1956.

-PESCATORE, Pierre, « Relations extérieures des communautés. Contribution à la doctrine de la personnalité des organisations internationales », **R. C. A. D. I.**, Vol. II, 1961.

-REÇBER, Kamuran, **Le Rôle de l'Union de l'Europe Occidentale dans le Système de Défense et de Sécurité européennes**, Thèse pour le Doctorat en Droit, Université de Nice, novembre 1997.

-----, « Batı Avrupa Birliği'nde Karar Alma Süreci », **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt XVI, Sayı 3, 1998.

-----, « Batı Avrupa Birliği'nin Bölgesel ve Evrensel Barışı Korumada Üstlendiği Rol », **Balıkesir Üniversitesi Bandırma İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 1999.

-REUTER, Paul, « Principes de Droit International Public », **R. C. A. D. I.**, Vol. II, 1961.

- , **Droit International Public**, PUF, 1993.
- **Revue de l'OTAN**, Vol. 44, No. 1, janvier-février 1996.
 - RITTER, Jean-Pierre, « La Protection Diplomatique a l'egarde d'une organisation internationale », **A. F. D. I.**, Vol. VIII, 1962.
 - ROUSSEAU, Charles, **Droit International Public**, Dalloz, 1987.
 - RUZIE, David, **Droit International Public**, Dalloz, Paris, 1994.
 - THEODOROPOULOS, Petros, L'Union de l'Europe Occidentale et la Construction européenne, Thèse de Doctorat, Faculté de Droit de l'Université Grenoble II, Centre d'Etudes de Défense et de Sécurité Internationale, 1992.
 - VAN ACKERE, Patrice, **L'Union de l'Europe Occidentale**, PUF, Que sais-je ?, Paris, 1995.
 - WIEBRINGHAUS, Hans, « A Propos du Transfert de Compétences entre Organisations Internationales. Le Cas du Transfert de Certaines Activités de l'U. E. O. au Conseil de l'Europe », **A. F. D. I.**, Vol. VII, 1961.
 - VIRALLY, Michel, « Panorama du Droit International Contemporain », **R. C. A. D. I.**, Vol. V, Tome 183.